

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ SORUN DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ (ANKARA İLİ ÖRNEĞİ)

AN INVESTIGATION OF PRESCHOOL CHILDREN'S PROBLEM BEHAVIORS (ANKARA SAMPLE)

Eda KARGI*, Semra ERKAN**

ÖZET: Ülkemizde yaşanan hızlı sosyal ve ekonomik değişimlere paralel olarak sağlık sorunlarının boyutları da önemli ölçüde değişmektedir. Günümüzde toplum sağlığını çeşitli fiziksel hastalıkların yanı sıra ruhsal bozukluklar da büyük ölçüde etkilemektedir. Son yıllarda özellikle ilkököl çocuklarında gözlenen dikkat eksikliği-hiperaktivite bozukluğu, öğrenme güçlüğü, kaygı, depresyon, psikosomatik sorunlar gibi ruhsal sorunlarda gözlenen artışlar dikkatleri okul öncesi döneme çekmektedir. Çünkü, bu dönemdeki çocuklar sıkıntılarını ve sorunlarını, bunlarla başetme güçlüklerini doğrudan ifade edememekte, ancak, oyun, resim, somatik yakınmalar vb. projektif yollarla dışa vurmaktadırlar. Toplumun ruh sağlığı düzeyini yükseltmek için, koruyucu / önleyici hizmetlerin etkin bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Bunun için de risk altındaki hedef kitlelerdeki belirtilerin taranması ve tanınması öncelik kazanmaktadır.

Bu araştırmada, Ankara'daki okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların sorun davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 3-5 yaş grubunda, 162 erkek ve 176 kız olmak üzere seçkisiz (rastgele) örnekleme yöntemiyle seçilen 338 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada çocukların sorun davranışlarını belirlemek amacıyla Achenbach ve Rescorla (2000) tarafından geliştirilen, Erol ve Acı (2002) tarafından Türkçe'ye uyarlanan 1.5 - 5 Yaş Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği (Child Behavior Check-List For Ages 1^{1/2}-5, CBCL / 1^{1/2}-5) ve 1^{1/2}-5 Yaş Öğretmen Bilgi Formu (The Caregiver-Teacher Report Form for Ages 1^{1/2}-5, C-TRF 1^{1/2}-5) kullanılmıştır. Çocukların ölçekten aldıkları puanların yaş ve cinsiyete göre fark gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: okul öncesi dönem çocuğu, ruh sağlığı, önleyici hizmetler.

ABSTRACT: Parallel to the rapid developments in social and economic fields, the dimension of the health problems has also been increased. The community health has been affected not only by various physical diseases but also psychological disorders. Recent observations have revealed that there is an increase in psychological problems such as attention-deficit hyperactivity disorders, learning disabilities, anxiety, depression, and psychosomatic problems among primary school students. This case have led the studies towards pre-school children. Because, the children at that age group cannot directly express their discomforts and problems. They use projective ways such as pictures, games, and somatic complaints to express their discomfort. In order to increase the level of mental health of the society, it would be a necessity to give protective services properly. Therefore, to monitor and to recognize the symptoms in a target group that are under risk would be the first step.

This study aims at examining the problem behaviors of pre-school children in Ankara. The sampling group of the study consists of 162 boys and 176 girls from 3-5 age group that are chosen randomly. The Child Behavior Check-List For Ages 1^{1/2}-5, CBCL / 1^{1/2}-5 and The Caregiver-Teacher Report Form for Ages 1^{1/2}-5, C-TRF 1^{1/2}-5 developed by Achenbach & Rescorla (2000) had been used in order to determine the children's problematic behaviors. One way ANOVA had been used to determine the relation between the scores that the children obtained from the scale and the age and gender.

Keywords: pre-school children, mental health, preventive services.

1. GİRİŞ

Son yıllarda çocuk, aile ve okullara yönelik önleme çalışmalarına ilişkin yapılan araştırmalarda önemli bir ilerleme kaydedilmiş ve psikolojik belirtilerin azaltılmasında etkililiği kanıtlanmış programların

* Arş. Gör., H.Ü. Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı

** Yrd. Doç., Dr. H.Ü. Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı

sayılarının arttığı gözlenmektedir. Duygusal ve davranışsal sorunları olan çocuk ve ailelerin yaşadıkları bireysel zorlukların yanı sıra, ruh sağlığı sorunlarının toplum için de bedeli ağırdır. Çocukluk dönemi ruhsal sorunlarının azaltılması için, müdahalenin erken dönemlerde, belirtiler ortaya çıkmadan önce başlatılması gerekmektedir. Ayrıca psikolojik hizmetlerden yararlanamayan çocuklara ulaşabilmek için önleyici programların kullanılması önem taşımaktadır.

Çocuklarda psikopatoloji riskini arttıran bazı risk etmenleri saptanmıştır. Bu risk etmenleri; doğum öncesi (pre-natal) komplikasyonlar, nörokimyasal dengesizlik, organik bozukluklar, düşük zeka düzeyi, sosyal yetersizlik, dikkat sorunları, okuma güçlüğü, apati, duygusal olgunlaşma düzeyinde gecikme, özgüven eksikliği, düşük sosyo-ekonomik koşullar, aile bireylerinde psikolojik bozukluk, çocuk istismarı, stresli yaşam olayları, düzensiz (kaotik) aile yapısı, aile içi çatışmalar ve iletişim sorunları, ebeveynlerle zayıf bağlar, akran grubunda dışlanma, yabancılaşma, izolasyon ve okul başarısızlığı olarak sıralanabilir. Gelişim karmaşıktır ve bir bozukluğa yol açan tek bir nedenden ya da risk faktöründen söz etmek çoğunlukla olası değildir. Çocukların psikolojik değerlendirilmelerinde incelenen alanlar; fiziksel görünüm, anne-baba çocuk iletişimi, zaman, mekan ve kişiye yönelim, konuşma biçimi, duygu durumu, sosyal iletişim, düşünce süreci ve içeriği, motor davranışlar, bilişsel düzey ve gelişim düzeyidir. Genellikle ihmale uğramış görünüm, ilgisizlik, aşırı kaygı, mutsuz görünüm, öfke, duygulanımda dalgalanma, hiperaktivite, huzursuzluk, motor yavaşlık, sorun çözme ve kavramada gecikme gibi belirtiler de sorun belirtileri olarak sıralanabilir (Baykara ve Miral, 1998).

Bir psikolojik soruna giden pek çok yol vardır. Aynı zamanda farklı risk etmenleri bir araya gelerek aynı soruna yol açabileceği gibi, aynı koşullarda yaşayan her çocuk da aynı sorunu göstermeyebilir. Risk etmenleri duygusal-davranışsal boyutta pek çok sorunun nedeni olabileceği gibi, risk etmenlerini azaltmaya yönelik önleme çalışmaları da önemli etkiler yaratabilmektedir (Greenberg ve ark. (2001)Akt.Gökler, 2003).

Fox ve arkadaşları (2002) aile merkezli erken müdahale servislerinin, çocukların problem davranışlarını azaltmak, ayrıca ailelerin gelecekteki problemleri çözme beceri ve yeterliliklerini geliştirmek konusunda önemli bir potansiyele sahip olduğunu belirtmektedirler. Olumlu davranış desteğine yönelik erken müdahale programlarının, okulöncesi yıllar ve ilkokula geçiş sürecinde optimal düzeyde yararlı ve çocukların sonraki olumlu okul deneyimleri için ve olumlu davranış değişimine yönelik katkılarının göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmektedir.

Berkley ve arkadaşları (2000) da, yıkıcı davranım bozukluğu gösteren okul öncesi çocuklar için psikoeğitimsel müdahale programlarının etkililiğini test ettikleri çalışmalarında, anaokuluna devam eden yıkıcı davranım sorunu gösteren çocuklara farklı durumlarda destek vermişlerdir. Bu farklı durum koşulları, 1- hiçbir müdahalenin olmadığı durum, 2-aile eğitimi ve 3- sınıf ortamında tam gün iyileştirici müdahale durumlarıdır. Farklı gruplarda yer alan çocuklar 9 aylık süreç boyunca izlenmişler ve müdahale öncesinde ve sonrasında, CBCL (çocukların davranışlarını değerlendirme ölçeği), TRF (öğretmen bilgi formu) ve doğrudan gözlem formu ile değerlendirilmişlerdir. Araştırma bulguları, sınıf ortamında tam gün iyileştirici yaklaşım durumunda yer alan çocuklarda dikkat ve saldırganlık sorunlarında anlamlı bir şekilde azalma olduğu görülmüştür. Gelişimde okul öncesi yıllar, iletişimin, sosyal etkileşimin, dil becerilerinin, kendilik değerinin gelişimi açısından kritik yıllardır. Erken çocukluk döneminde, eğitim ortamları, çocuğa davranış örüntülerinin değişimi ve gelişimi için, sosyal etkileşim, taklit, oyun arkadaşlığı gibi olanaklar ve uyumsal davranış geliştirme için yeterli modeller sunmaktadır (Odom, 2000).

Gelişimsel açıdan kritik yıllar olması nedeniyle, okul öncesi dönemde çocukların davranışlarının, gözlenmesi ve değerlendirilmesi gelişimin desteklenmesi ve olabilecek sorunların önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Davranış ve duygusal sorunları belirleyen etmenler karmaşık olduğu için, çocuk psikopatolojisi ile ilgili değerlendirme yapılırken çocuğun davranışı ve yetişkinin bakış açısının birlikte ele alınması önem kazanmaktadır (Weisz ve Eastman, 1995; akt. Erol ve ark. 1998).

Bu bağlamda gözlem ve değerlendirmelerin çoklu bilgi kaynaklarından (ebeveyn, öğretmen vb.) elde edilmesi aynı zamanda verilerin güvenilirliğini de arttıran bir etken olmaktadır. Bu kapsamda bu araştırmada Ankara’da 3-5 yaş grubu çocuklarının davranış ve duygusal sorunlarının dağılımının, ebeveyn ve öğretmen görüşlerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda çocukların yaş ve cinsiyet durumlarına göre belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Bu araştırma ilişkisel tarama modeline dayalı betimsel bir çalışmadır.

2.1. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, farklı yaş grubundaki çocuk ve gençler için Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği ve Öğretmen Bilgi Formu kullanılmıştır. *Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği*, (*The Child Behavior Checklist for Ages 1^{1/2} – 5, CBCL / 1^{1/2} –5*) ve *Öğretmen Bilgi Formu / 1^{1/2} -5 Yaş*, (*The Caregiver - Teacher Report Form for Ages 1^{1/2} -5, C-TRF 1^{1/2} -5*): 3 -5 yaş grubu çocukların sorun davranışlarını anne babalardan ya da çocukla günlük ilişki içinde olan diğer kişilerden ve öğretmenlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirmek amacıyla Achenbach ve Rescorla (2000) tarafından geliştirilen ölçeklerin her ikisi de 100’er maddeden oluşmuştur. Ölçekler ayrıca çocuk ve ölçeği cevaplayanlar hakkında onların adları ve çocukla olan yakınlıklarını ve ailenin sosyo ekonomik durumunu belirlemek için demografik bilgileri de içermektedir. Cevaplayıcılar tarafından ölçeklerdeki 99 maddede belirtilen problem davranışların her biri son iki ay içindeki görülme sıklık derecesine göre; 0 = çocuk için doğru değil, 1= biraz ya da bazen doğru ve 2 = çok ya da sıklıkla doğru olarak derecelendirilir. Her iki ölçeğin 100. maddesi de listede yer almayan problemlerin yazılması içindir.

Ölçek maddeleri duygusal yönelim, kaygı-depresyon, somatik sorunlar, içe-kapanıklık, dikkat sorunları ve saldırgan davranış olarak çeşitli alt ölçekler içinde gruplandırılır. Tüm alt testlerin toplamından “Toplam Problem Puanı” elde edilmektedir. Ülkemizde, (*CBCL / 1^{1/2} –5*) ölçeğinin Türkçe’ye çeviri ve uyarlanması Erol (2002) tarafından, (*C-TRF 1^{1/2} -5*) ölçeğinin Türkçe’ye çeviri ve uyarlanması ise Erol ve Acı (2002) tarafından yapılmıştır. CBCL ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .94, C-TRF ölçeğinin ise .95 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten “İçe Yönelim” ve “Dışa Yönelim” gibi iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. Alt testlerin toplamından “Toplam Problem Puanı” elde edilmektedir. Ölçekten alınan puanların yükselmesi, sorun davranışların şiddetinin arttığını göstermektedir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara’da orta sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarına eğitim veren Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 3-5 yaşındaki toplam 338 çocuk oluşturmuştur. Araştırma grubunu oluşturan çocukların 176’ sı (%52.07) kız, 162’ si (%47.92) erkektir. Bu çocukların 86’ sı (%25.44) 3 yaş, 106’ sı (%31.36) 4 yaş ve 146’ sı (% 43.19) 5 yaş grubundadır. Araştırma grubu annelerinin (n= 338) yaş ortalaması 34.42 (S= 4.77) dir. Annelerin 8’ i (%2.36) okur-yazar, 11’ i (%3.25) ilkokul mezunu, 71’ i (%21) ortaokul mezunu, 40’ ı (%11.83) lise mezunu ve 208’ i (%61.53) üniversite mezunudur. Babaların (n=338) ise, yaş ortalaması 37.61’dir (S=5.07). Babaların 4’ü (% 1.18) okur-yazar, 8’i (% 2.36) ilkokul mezunu, 44’ü (%22.61) ortaokul mezunu, 72’si (% 12.72) lise mezunu ve 210’u (% 62.13) yüksek okul mezunudur.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada elde verilerin analizi için SPSS 10.0 programı kullanılmıştır. Çocukların davranışlarının değerlendirilmesine yönelik anne ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılması, çocukların cinsiyetlerine göre, anne ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılması için T testi yöntemi, yaşa göre anne ve öğretmen görüşleri karşılaştırılması için ise tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) yöntemi kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmada okul öncesi dönemdeki çocukların davranışları, anne ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmiş, ebeveyn ve öğretmen görüşlerine göre çocukların davranış puanları ortalamalarının karşılaştırılması t testi ile, yaş ve cinsiyet değişkenleri açısından ebeveyn ve öğretmen görüşleri ise tek faktörlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır.

Tablo 1: Öğretmen (C-TRF) ve Ebeveyn (CBCL) değerlendirmeleri t testi sonuçları

Sorun Davranışlar	N	\bar{X}	s	r	Ölçümler Arası Fark				
					\bar{X}	s	t	sd	p
C-TRF duygusal yönelim	319	1,72	2,24	0,01	-,93	3,24	-5,12	337	0,00*
CBCL duygusal yönelim	319	2,65	2,37						
C-TRF anksiyete depresyon	327	2,69	2,84	0,14	-1,42	3,46	-7,43	337	0,00*
CBCL anksiyete depresyon	327	4,11	2,41						
C-TRF somatik sorunlar	322	1,24	1,71	0-,06	-2,07	3,02	-12,30	337	0,00*
CBCL somatik sorunlar	322	3,31	2,38						
C-TRF içe kapanıklık	328	2,23	2,88	0,26	,61	2,95	3,79	337	0,00*
CBCL içe kapanıklık	328	1,61	1,78						
C-TRF dikkat sorunları	331	2,98	3,27	0,28	,54	3,28	2,99	337	0,00*
CBCL dikkat sorunları	331	2,44	1,87						
C-TRF saldırgan davranış	310	6,50	8,11	0,19	-3,04	9,07	-5,89	337	0,00*
CBCL saldırgan davranış	310	9,54	5,95						
C-TRF içe yönelim	293	7,9	8,25	0,09	-3,47	10,19	-5,83	337	0,00*
CBCL içe yönelim	293	11,37	6,81						
C-TRF dışı yönelim	306	9,37	10,75	0,22	-2,56	11,54	-3,88	337	0,00*
CBCL dışı yönelim	306	11,94	7,30						
C-TRFToplam Problem Puanı	306	23,86	20,71	0,10	-10,22	25,63	-7,33	337	0,00*
CBCLToplam Problem Puanı	306	34,09	17,32						

Elde edilen bulgulara göre anne-öğretmen görüşlerine göre yapılan karşılaştırmada, toplam problemde anneler ($\bar{X}=34.09$), öğretmenlere göre ($\bar{X} =23.86$) daha fazla sorun bildirmişlerdir. Sorunların türüne bakıldığında, anneler Dışa Yönelimde ($\bar{X}=11.94$), öğretmenlere göre ($\bar{X}=9.37$) daha fazla sorun bildirmişlerdir. İçe Yönelim genel sendrom grubunda da benzer şekilde anneler ($\bar{X} =11.37$) öğretmenlere göre ($\bar{X} =7.9$) çocuklarını daha sorunlu olarak değerlendirmişlerdir.

Tablo 2: Çocukların cinsiyetlerine göre öğretmenlerin (C-TRF) değerlendirmelerinin karşılaştırılması

sorun davranışlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	s	t	sd	p
duygusal yönelim	kız	176	1,63	2,16	-0,86	336	0,39
	erkek	162	1,84	2,27			
anksiyete depresyon	kız	176	2,61	2,73	-0,57	336	0,57
	erkek	162	2,79	2,94			
somatizasyon	kız	176	0,97	1,42	-3,20	294	0,00*
	erkek	162	1,56	1,93			
içe kapanıklık	kız	176	2,58	3,12	2,23	330	0,03*
	erkek	162	1,89	2,53			
dikkat sorunları	kız	176	3,72	3,40	4,53	333	0,00*
	erkek	162	2,18	2,86			
saldırgan davranış	kız	176	7,39	8,30	2,40	336	0,02*
	erkek	162	5,35	7,27			
içe yönelim	kız	176	7,81	7,75	-0,36	336	0,72
	erkek	162	8,12	8,25			
dışa yönelim	kız	176	10,90	10,86	2,97	336	0,00*
	erkek	162	7,57	9,60			
Toplam Puan	kız	176	25,52	21,18	1,54	335,683	0,12
	erkek	162	22,06	20,10			

*p<0,05

Araştırmaya katılan çocukların cinsiyetlerine bağlı olarak öğretmenlerin yaptıkları değerlendirmelerin birbirinden farklı olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla yapılan t testi sonucunda erkek öğrencilerin somatizasyon (stresin fiziksel belirtilere dönüştürülmesi) puan ortalamalarının ($\bar{X} = 1,56$) kız öğrencilerin somatizasyon puan ortalamalarından ($\bar{X} = 0,97$) istatistiksel olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır ($t_{0,05; 294} = -3,20$).

İçe kapanıklık bakımından ise kız öğrencilerin içe kapanıklık puanları ortalamalarının ($\bar{X} = 2,58$) erkek öğrencilerin içe kapanıklık puan ortalamalarından ($\bar{X} = 1,89$) daha yüksek olduğu saptanmıştır ($t_{0,05; 330} = 2,23$). Buna göre kızların içe kapanıklılık düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir.

Dikkat sorunları bakımından incelendiğinde yine kız öğrencilerle ($\bar{X} = 3,72$) erkek öğrenciler ($\bar{X} = 2,18$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($t_{0,05; 333} = 4,53$). Buna göre kız çocukların dikkat sorunları erkek çocuklara göre daha yüksektir.

Saldırgan davranışlar bakımından puanlar incelendiğinde kızların saldırgan davranış puan ortalamalarının ($\bar{X} = 7,39$) erkeklerin saldırgan davranış puan ortalamalarından ($\bar{X} = 5,35$) daha yüksek olduğu gözlenmiştir. ($t_{0,05; 336} = 2,40$).

Kız ve erkek çocukların dışa yönelim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir ($t_{0,05; 336} = 2,40$). Buna göre kız öğrencilerin dışa yönelim puan ortalamaları ($\bar{X} = 10,90$), erkek öğrencilerin dışa yönelim puan ortalamalarından ($\bar{X} = 7,57$) daha yüksektir.

Tablo 3: Çocukların cinsiyetlerine göre ebeveynlerin (CBCL) değerlendirmelerinin karşılaştırılması

Sorun davranışlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	s	t	sd	p
duygusal yönelim	kız	176	2,83	2,43	1,16	336	0,25
	erkek	162	2,53	2,25			
anksiyete depresyon	kız	176	4,34	2,38	1,80	336	0,07
	erkek	162	3,87	2,37			
sSomatizasyon	kız	176	3,57	2,33	1,90	336	0,06
	erkek	162	3,09	2,33			
iççe kapanıklık	kız	176	1,93	1,90	3,22	336	0,00*
	erkek	162	1,32	1,59			
dikkat sorunları	kız	176	2,76	2,00	3,01	333	0,00*
	erkek	162	2,15	1,68			
saldırgan davranış	kız	176	11,07	6,17	4,28	336	0,00*
	erkek	162	8,39	5,26			
içe yönelim	kız	176	13,82	7,58	4,31	336	0,00*
	erkek	162	10,52	6,37			
dışa yönelim	kız	176	12,42	6,60	2,25	336	0,03*
	erkek	162	10,80	6,66			
Toplam puan	kız	176	37,54	17,73	3,88	336	0,00*
	erkek	162	30,35	16,11			

*p<0,05

Araştırmaya katılan çocukların cinsiyetlerine bağlı olarak ebeveynlerin yaptıkları değerlendirmelerin birbirinden farklı olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla yapılan t testi sonucunda erkek çocukların içe kapanıklık puan ortalamalarının ($\bar{X}= 1,93$) kız çocukların içe kapanıklık puanları ortalamalarından ($\bar{X} = 1,32$) istatistiksel olarak daha yüksek olduğu görülmüştür ($t_{0,05; 336} = 3,22$). Dikkat sorunları bakımından yine kız çocukların dikkat sorunları puan ortalamalarının ($\bar{X} = 2,76$) erkek çocukların dikkat sorunları puan ortalamalarından ($\bar{X} = 2,15$) daha yüksek olduğu saptanmıştır ($t_{0,05; 333} = 3,01$). Ebeven değerlendirmesine göre erkeklerin dikkat sorunları düzeyleri kızlara göre daha yüksektir. Saldırgan davranışlar bakımından kız çocukların saldırgan davranış puan ortalamalarının ($\bar{X} = 11,07$) erkeklerin saldırgan davranış puan ortalamalarından ($\bar{X} = 8,39$) daha yüksek olduğu gözlenmiştir. ($t_{0,05; 336} = 4,28$). Kız ve erkek öğrencilerin içe yönelim grubu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir ($t_{0,05; 336} = 4,31$). Kız ve erkek çocukların dışa yönelim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir ($t_{0,05; 336} = 2,25$).

Kız ve erkek çocukların toplam sorun puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir ($t_{0,05; 336} = 3,88$). Buna göre kız çocukların toplam problem puanları ($\bar{X} = 37,54$), erkek çocukların toplam problem puanlarından ($\bar{X} = 30,35$) daha yüksektir.

Araştırma grubunda yer alan çocukların yaşlarına bağlı olarak sorun alanlarında öğretmenler tarafından farklı değerlendirilip değerlendirilmediğini belirleyebilmek amacıyla 3, 4 ve 5 yaş grupları tek faktörlü varyans analizi ile karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.'te gösterilmiştir.

3, 4 ve 5 yaş grupları arasında C-TRF alt testlerinde öğretmenlerin değerlendirmeleri bakımından farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda yaş grupları arasında, somatizasyon, içe kapanıklık, dikkat sorunları, saldırgan davranış, içe yönelim ve dışa yönelim puanları ortalamaları ile toplam problem puan ortalamaları bakımından istatistiksel olarak farklılık bulunmuştur. Yaş grupları arasında yukarıda adı sayılan alt testler arasında gözlenen bu farklılığın her bir alt testte hangi yaş

Tablo 4: Çocukların yaşlarına göre C-TRF alt boyutlarında öğretmen görüşü Varyans Analizi

Sorun davranışlar	Yaş	N	\bar{x}	s	Varyans kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
duygusal yönelim	3	86	1,56	2,15	Gruplararası	14,70	2	7,35	1,51	0,22
	4	106	1,53	2,12	Gruplariçi	1634,83	335	4,88		
	5	146	1,97	2,30	Toplam	1649,53	337			
anksiyete depresyon	3	338	1,73	2,21	Gruplararası	36,04	2	18,02	2,27	0,11
	4	86	2,16	2,34	Gruplariçi	2660,73	335	7,94		
	5	106	2,75	2,72	Toplam	2696,76	337			
somatizasyon	3	146	2,97	3,12	Gruplararası	37,84	2	18,92	6,73	0,00*
	4	338	2,69	2,83	Gruplariçi	942,48	335	2,81		
	5	86	1,01	1,82	Toplam	980,32	337			
içe kapanıklık	3	106	0,92	1,42	Gruplararası	55,50	2	27,75	3,42	0,03*
	4	146	1,63	1,76	Gruplariçi	2716,91	335	8,11		
	5	338	1,25	1,71	Toplam	2772,41	337			
dikkat sorunları	3	86	1,59	2,28	Gruplararası	68,99	2	34,50	3,33	0,04*
	4	106	2,28	2,76	Gruplariçi	3466,92	335	10,35		
	5	146	2,61	3,19	Toplam	3535,91	337			
saldırgan davranış	3	338	2,25	2,87	Gruplararası	377,78	2	188,89	3,08	0,04*
	4	86	2,58	3,30	Gruplariçi	20545,51	335	61,33		
	5	106	2,59	3,02	Toplam	20923,28	337			
içe yönelim	3	106	4,94	6,70	Gruplararası	404,58	2	202,29	3,22	0,04*
	4	146	7,41	7,92	Gruplariçi	21068,40	335	62,89		
	5	338	6,42	7,88	Toplam	21472,99	337			
dışa yönelim	3	86	6,44	6,72	Gruplararası	676,05	2	338,03	3,17	0,04*
	4	106	5,71	4,85	Gruplariçi	35730,56	335	106,66		
	5	146	7,36	4,99	Toplam	36406,61	337			
Toplam Puan	3	86	22,10	23,12	Gruplararası	3045,58	2,00	1522,79	3,60	0,03*
	4	106	20,64	17,57	Gruplariçi	141612,67	335,00	422,72		
	5	146	27,25	20,97	Toplam	144658,26	337,00			

*p<0,05

grupları arasındaki farktan kaynaklandığını bulabilmek amacıyla yine Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Öğretmenlerin değerlendirmelerine bakıldığında; Toplam Problemde istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmiştir ($F(2,335) = 3.60, p<.05$). Sorunların türü incelendiğinde hem Dışa Yönelim ($F(2,335) = 3.17, p<.05$), hem de İçe Yönelim ($F(2,335) = 3.22, p<.05$) genel sendrom gruplarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Tukey testi sonucuna göre çalışma grubu öğretmen değerlendirmesinde olduğu gibi, farkın yine 4 ve 5 yaş grupları arasında olduğu görülmüştür.

Tablo 5'de de görülebileceği gibi, yapılan varyans analizi sonucunda ebeveynlerin hiç bir alt testte çocukları yaşa bağlı olarak farklı değerlendirmedikleri bulunmuştur.

Tablo 5: Yaşa göre CBCL alt boyutlarında ebeveyn karşılaştırmaları için Varyans Analizi

Sorun davranışlar	Yaş	N	\bar{x}	s	Varyans kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p
duygusal yönelim	3	86	2,73	2,51	Gruplararası	5,39	2,00	2,69	0,49	0,62
	4	106	2,51	2,14	Gruplariçi	1851,99	335,00	5,53		
	5	146	2,80	2,40	Toplam	1857,37	337,00			
anksiyete depresyon	3	86	4,14	2,12	Gruplararası	0,04	2,00	0,02	0,00	0,99
	4	106	4,11	2,27	Gruplariçi	1919,33	335,00	5,73		
	5	146	4,11	2,62	Toplam	1919,36	337,00			
somatizasyon	3	86	3,32	2,52	Gruplararası	2,59	2,00	1,30	0,24	0,79
	4	106	3,47	2,50	Gruplariçi	1841,07	335,00	5,50		
	5	146	3,27	2,11	Toplam	1843,66	337,00			
içe kapanıklık	3	86	1,47	1,79	Gruplararası	4,19	2,00	2,10	0,66	0,52
	4	106	1,64	1,71	Gruplariçi	1065,07	335,00	3,18		
	5	146	1,74	1,83	Toplam	1069,26	337,00			
dikkat sorunları	3	86	2,56	1,68	Gruplararası	1,25	2,00	0,62	0,18	0,84
	4	106	2,40	1,84	Gruplariçi	1184,63	335,00	3,54		
	5	146	2,46	2,01	Toplam	1185,87	337,00			
saldırgan davranış	3	86	9,81	5,86	Gruplararası	38,24	2,00	19,12	0,55	0,58
	4	106	9,32	5,93	Gruplariçi	11687,88	335,00	34,89		
	5	146	10,10	5,92	Toplam	11726,12	337,00			
içe yönelim	3	86	11,35	6,60	Gruplararası	10,11	2,00	5,06	0,11	0,89
	4	106	11,72	6,18	Gruplariçi	14955,24	335,00	44,64		
	5	146	11,76	7,07	Toplam	14965,35	337,00			
dışa yönelim	3	86	12,38	7,00	Gruplararası	45,64	2,00	22,82	0,44	0,65
	4	106	11,71	7,20	Gruplariçi	17463,69	335,00	52,13		
	5	146	12,55	7,36	Toplam	17509,32	337,00			
Toplam Puan	3	86	33,98	16,72	Gruplararası	111,33	2,00	55,66	0,18	0,83
	4	106	33,36	16,18	Gruplariçi	101073,78	335,00	301,71		
	5	146	34,70	18,54	Toplam	101185,11	337,00			

*p<0,05

4. TARTIŞMA

Araştırma grubunu oluşturan çocukların, anne-öğretmen değerlendirmeleri istatistiksel olarak karşılaştırıldığında; Toplam Problem, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim boyutlarında anneler öğretmenlere göre daha fazla sorun davranış belirtmişlerdir. Görüldüğü gibi, anneler çocuklarını öğretmenlere göre daha sorunlu olarak değerlendirmişlerdir. İlgili literatürde anne- öğretmen değerlendirmelerini ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle ilişkilendiren çalışmalar yer almaktadır. Örneğin; bir Asya ülkesi olan Tayland'da (Weisz ve ark., 1989) ve Çin'de yapılan çalışmalarda (Weine ve ark., 1995) öğretmenlerin ebeveynlerden daha fazla sorun davranış bildirdikleri gözlenmiştir. Diğer yandan, bir başka Asya ülkesi olan Tayvan'da yapılan bir çalışmada (Yang ve ark., 2000) böyle bir eğilim gözlenmemiştir. Bu bulgular, gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş

ülkelere oranla “ev ortamı” ve “okul ortamı” değerlendirmeleri arasında daha fazla fark olduğunu düşündürmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, iyi organize olmuş okul ortamında öğretmenler çocukların davranışlarını ev ortamındaki ebeveynlere oranla daha dikkatli bir şekilde gözleyebilmektedirler. Tayvan’da ise, son yıllarda gelişmiş ve batılılaşmış bir ülke olarak ebeveynlerin çocuklarına daha fazla zaman ayırdıkları tahmin edilmektedir (Satake ve ark., 2003). Ülkemiz de gelişmekte olan ülkeler arasındadır ve okul öncesi eğitime verilen önemin giderek attığı gözlenmektedir. Ancak, eğitim sistemimizdeki sorunlar nedeniyle öğretmenler, diğer ülkelerden daha kalabalık sınıf ortamında çalışmaktalar. Böyle yoğun çalışma koşullarında okul öncesi öğretmenlerinin bireysel olarak çocukları objektif değerlendiremedikleri düşünülebilir.

Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında anneler Toplam Problem’de İçe Yönelim ve Dışa Yönelim’de kızlarda erkeklere göre daha fazla sorun davranış bildirmiştir. Erol ve ark., (1998)) çalışmalarında annelerin kızlarda İçe Yönelim ile ilgili sorunlara ağırlık verirken, erkeklerde Dışa Yönelim sorunları ve davranış özelliklerini vurguladıkları sonucunu elde etmişlerdir. Literatürde cinsiyetler arası farkın karşılaştırıldığı çalışmalarda farklı sonuçların elde edildiği görülmektedir. Ülkemizde bebeklik ve erken çocukluk dönemini değerlendirmeye yönelik yapılan bazı çalışmalarda (Epir, 1982; Savaşır, Sezgin ve Erol, 1994; Sonuvar ve Yalın, 1973) kız ve erkek çocuklar arasında sorun davranışlar arasında fark bulunmamıştır. Ancak, yine ülkemizde yapılan bazı çalışmalarda annelerden elde edilen Toplam Problem’de erkek çocuklarda kızlara oranla daha fazla sorun davranış bildirildiği tespit edilmiştir (Erol ve ark., 1998). Diğer ülkelerde bu konuda yapılan çalışmalarda da farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bazı çalışmalarda (Bird ve ark., 1989; Offord ve ark., 1987; Rutter ve ark., 1970; akt. Erol ve ark., 1998) erkek çocuklarda kızlara göre daha fazla sorun davranış bildirilirken, bazı çalışmalarda da (Lonigan ve ark., 1991; Scott ve ark., 2003) kızlarda erkeklere göre daha fazla sorun davranış bildirilmiştir.

Arı, Tuğrul ve Uzmen (1996), 4-6 yaş çocuklarda ruhsal uyum davranışlarını ebeveyn ve öğretmen görüşleri açısından inceledikleri çalışmalarında, genel olarak tüm alt boyutlarda ebeveyn ve öğretmen görüşleri arasında farklılık olduğunu saptamışlardır. Ebeveynlerin öğretmenlere göre çocukların davranışlarını daha olumsuz yönde değerlendirdiklerini bulmuşlardır. Örneğin, inatçılık boyutunda ebeveynler, öğretmenlere oranla daha olumsuz, çekingencilik boyutunda ise öğretmenler ebeveynlere göre daha olumsuz görüş bildirmişlerdir. Zarar verici davranışlar boyutunda ise, istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, ebeveyn ve eğitimcilerin görüşlerinin ortak olduğu saptanmıştır.

Öğretmenlerin görüşlerine bakıldığında ise, Dışa Yönelim genel sendrom grubunda kızları erkeklere göre daha sorunlu değerlendirmişlerdir. Erol ve ark., (1998) çalışmalarında, 5-18 yaş grubu çocuk ve gençlerin öğretmenlerinden elde edilen değerlendirmede kızların İçe Yönelim’de, erkeklerin ise Dışa Yönelimde daha yüksek puan aldıklarını bulmuştur. Çalışmamızın bulgusu bu çalışma bulgusu ile paralellik göstermemektedir. Bu bulgu araştırma grubunu oluşturan çocukların bireysel özelliklerinden kaynaklanabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Yaşa göre öğretmen görüşüne baktığımızda ise, Toplam Problem’de 5 yaş grubunu 4 yaşa göre daha sorunlu değerlendirmişlerdir. Bu bulgu diğer araştırma bulguları ile benzerlik göstermemektedir (Erol ve ark., 1998). Bu sonucun, öğretmenlerin büyük çocuklardan daha az problem davranış beklentisinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Öğretmenlerin bildirdikleri sorunların türüne bakıldığında, İçe Yönelim’de 5 yaş grubunda 3 yaş grubundan daha fazla sorun bildirildiği saptanmıştır. Erol ve arkadaşları (1998) çalışmalarında, yaş ilerledikçe İçe Yönelim sorunlarında artış olduğunu gözlemişlerdir. Bizim bulgumuz bu araştırma bulgusu ile paralellik göstermektedir. Görüldüğü gibi, yaşa bağlı değerlendirmeler genel olarak özetlendiğinde; anneler değerlendirmelerinde yaş değişkenine ilişkin anlamlı bir fark belirtmezken; öğretmenler 5 yaş grubu çocuklarda 4 yaş grubuna göre daha fazla sorun davranış bildirmişlerdir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Okulöncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının anne ve öğretmenlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda incelenmesinden elde edilen sonuçlar aşağıda kısaca özetlenmiştir.

- * Anneler, Toplam Problem de, İçe Yönelim ve Dışa Yönelim boyutlarında çocuklarında öğretmenlere göre daha fazla sorun davranış bildirmişlerdir. Anneler, Toplam Problem de, İçe Yönelim ve

Dışa Yönelim boyutlarında kızlarda daha fazla sorun davranış bildirmişlerdir. Öğretmenler ise, Dışa Yönelim de kızlarda erkeklere oranla daha fazla sorun davranış bildirmişlerdir.

* Anneler yaş değişkenine ilişkin olarak çocuklarını farklı değerlendirmemiş, ancak öğretmenler Toplam Problemde 5 yaş grubunu 4 yaşa göre daha sorunlu olarak değerlendirmiştir.

Bu çalışmadan elde edilen bulguların okul öncesi çocuklar için hazırlanacak müdahale programlarının yapılandırılmasında, anne- baba ve öğretmenlerin de bu sürece dahil edilerek kullanılabilmesi düşünülmektedir. Ayrıca, çocuğu tanıma ve değerlendirme sürecinde, anne-baba ve eğitimcilerin görüşleri arasında daha yüksek tutarlılığa ulaşılabilmesi için, okul ve aile işbirliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların artırılmasının gereği bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda, annelerin duygusal, bilişsel ve davranışsal özelliklerinin ayrıntılı bir şekilde ele alınması, anne ve öğretmen değerlendirmeleri yanında gözlem yönteminin de kullanılması araştırmalara yeni boyutlar ekleyebilir.

KAYNAKLAR

- Achenbach, T.M., ve Rescorla, L.A. (2000). Manual for the ASEBA preschool forms & profiles. Burlington, VT: University of Vermont Department of Psychiatry.
- Arı, M., Tuğrul, B., Uzmen, S. (1996). Dört-Altı yaşlar arasındaki çocukların ruhsal uyum davranışlarının değerlendirilmesine ilişkin ebeveyn ve eğitimci gözlemlerinin karşılaştırılması. *Doktor, Genel Tıp Derleme Dergisi*, 4 (5), 266-27.
- Barkley, R.A., Shelton, T.L., Crosswait, C., Moorehouse, M., Fletcher, K., Barrett, S., Jenkins, L. & Metevia, L. (2000). Multi-method psycho-educational intervention for preschool children with disruptive behavior: Preliminary results at post-treatment. *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 41, 319- 332.
- Baykara, A. ve Miral, S. (1998). Çocuğun ve ergenin ruhsal incelenmesi. Psikiyatri El Kitabı (içinde). Editörler: Cengiz Güleç, Ertuğrul Köroğlu, Hekimler Yayın Birliği, Ankara.
- Epir, S. (1982). Denver Gelişimsel Tarama Testi'nde cinsiyet ve sosyal düzey farklılıkları. *Psikoloji Dergisi*, 4, 14-15, 51-53.
- Erol, N., Kılıç, C., Ulusoy, M., Keçeci, M. & Şimşek, Z. (1998). Türkiye ruh sağlığı profili raporu. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, Ankara.
- Erol, N. (2002). 1.5-5 yaş çocuk davranış değerlendirme ölçeği. Türkçe çeviri ve uyarlaması. Yayınlanmamış Çalışma.
- Erol, N. Ve Acı, S. (2002). 1.5-5 yaş öğretmen bilgi formu Türkçe çeviri ve uyarlaması. Yayınlanmamış çalışma.
- Fox, L., Dunlop, G., Cushing, L. (2002). Early intervention positive behavior support and transition to school. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, (10),3, p:149-157.
- Gökler, I. (2003). Okul çağı çocuklarında ruhsal sorunların önlenmesi. (Özet çeviri) Türk Psikoloji Bülteni, 9 (30-31), 114-119.
- Lonigan, C.J., Shanon, M.P, Finch, A.J., Daugherty, T.K., & Taylor, C.M. (1991). Children's reactions to a natural disasters: Symptom severity and degree of exposure. *Advances in Behavior Research and Therapy*, 13, 135-154.
- Odom, S.L. (2000). Preschool inclusion: What we know and where we go from here. *Topics in Early Childhood Special Education*, 20, 20-27.
- Satake, H., Yoshida, K., Yamashita, H., Kinukawa, N., & Takagishi, T. (2003). Agreement between parents and teachers on behavioral / emotional problems in Japanese school children using the child behavior checklist. *Child Psychiatry and Human Development*, 34 (2), 111-126.
- Savaşır, I., Sezgin, N., & Erol, N. (1994). Ankara Gelişim Tarama Envanteri. (1. Baskı) Ankara: T.P.D
- Sonuvar, B. & Yalın, A. (1973). Geçiş toplumundaki ilkokul çocuklarında ruhsal uyumsuzluk ve görülme sıklığı. IX. Milli Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi. 297-301. University of Vermont Department of Psychiatry.
- Weine, A. M., Phillips, J. S., & Achenbach, T. M. (1995). Behavioral and emotional problems among Chinese and American children: Parent and teacher reports for ages 6 to 13. *J. Abnorm. Child Psychology* 23, 619-639.
- Weisz, J. R., Suwanlert, S., Chaiyasit, W., Weiss, B., Achenbach, T. M., & Trevathan, D. (1989). Epidemiology of behavioral and emotional problems among Thai and American Children: Teacher reports for ages 6-11. *J. Child. Psychol. Psychiatry*, 30, 471-484.
- Yang, M., Soong, W., Chiang, C., & Chen, W. J. (2000). Competence and behavioral/emotional problems among Taiwanese adolescents as reported by parents and teachers. *J. Am. Acad. Child. Adolesc. Psychiatry*, 39, 232-239.